

Barbies van de oudheid of vrouwvriendelijke godinnen? Het is maar hoe je archeologische vondsten eeuwen later bekijkt. Het Bijbels Museum presenteert een klassiek-feministische benadering.

Barbiepoppen in het Bijbels Museum

REINA WISKERKE BEELD BIJBELS MUSEUM

Het Bijbels Museum aan de Herengracht in Amsterdam presenteert vrouwelijke idolen en godinnen met een verhaal. In vitrines staan beeldjes van vrouwelijke figuren uit het oude Nabije Oosten. Ze worden gedateerd van 6000 voor Christus tot aan de tweede eeuw van onze jaartelling. De Bijbellezer kan ze herkennen als afgodsbeelden waartegen gewaarschuwd werd, zoals die van de godin Asjera in Rechters 3:7: 'De Israëlieten deden wat slecht is in de ogen van de Heer: ze vergaten de Heer, hun God, en dienden de Baäls en de Asjera's.' Op de expositie heet Asjera een 'verrijking' voor 'het eenzijdig mannelijke godsbeeld zoals dat eeuwenlang is overgeleverd in onze Joods-christelijke cultuur'. De (reizende) tentoonstelling komt van het Bibel+Orient Museum in Fribourg, Zwitserland, dat geleid wordt door Othmar Keel, die de bijbehorende catalogus schreef. Het geheel is naar Nederland gehaald in een samenwerking met de organisatie FemArtMuseum. FemArtMuseum, opgericht in 2006, gaat allianties aan met 'andere musea' om kunst van, door en over vrouwen onder de aandacht te brengen. Reden? Slechts vier procent van de kunstwerken die wereldwijd in musea worden tentoongesteld is van vrouwelijke kunstenaars. Maar de expositie *Divine Surprise!* strekt veel verder: die benadert 'God' als wat er aan godsbeelden onder mensen is opgekomen door de eeuwen heen. Of eigenlijk: wat er aan godsbeelden is opgekomen en met terugwerkende kracht de goedkeuring krijgt van een feministische theologie. Het Bijbels Museum spreekt van een verrassende zoektocht naar de vrouwelijke kanten van God. Hoe verrassend deze feministische benadering nog kan zijn, is de vraag.

zijdeur

Het is eigen aan godsdiensthistorisch onderzoek om te beschrijven en te verklaren hoe religies zich ontwikkelen en elkaar hebben beïnvloed. Deze benadering wil niet in dienst staan van een geloofsovertuiging of theologie. Uitgangspunt is doorgaans dat mensen hun eigen God of goden scheppen, wat vervreemdend kan werken voor wie gelooft dat God er eerder was dan mensen en zich aan hen heeft geopenbaard. Het hoeft niet te verbazen dat *Divine Surprise!* langs deze godsdiensthistorische denklijn vrouwenfiguren presenteert. En het is waar dat de beeldjes wat kunnen zeggen over de evolutie van het vrouwbeeld door de eeuwen heen. Maar wat in het Bijbels Museum gepresenteerd wordt als wetenschappelijk, staat toch ook in dienst van een geloofsovertuiging of theologie, een feministische. Volgens deze theologie hebben mannen het joodse, christelijke en islamitische godsbeeld geschapen en uit eigenbelang de talrijke godinnen – of de vrouwelijke dimensies van het goddelijke – door een zijdeur afgevoerd. Toen die godinnen nog floreerden, was de mensheid kennelijk beter af. Maar gelukkig is er nu de vrouwenemancipatie, die volgens Othmar Keel 'uiteindelijk te vergelijken zal zijn met de zege van de moedergodin, zoals die tot heil van de mensheid na de catastrofe van de zondvloed plaatsvond'.

erotisch geladen

Meteen in de eerste zaal van de expositie worden vrouwenbeeldjes met erotisch geladen eigenschappen, positief neergezet. Ze zijn van voor het monotheïsme, toen godsdienst nog niet draaide om één God. In de tijd van het monotheïsme werd de vrouwelijke seksualiteit een bedreiging: in voorstellingen van de vrouw werd daarom het haar bedekt, eenvoudig en zonder opsmuk, zo gaat het verhaal in het Bijbels Museum. Anno 2013 roept het de vraag op of naaktfoto's in de *Playboy* soms ook vrouwvriendelijker zijn dan

Weeklagende vrouw met opgeheven handen voor haar gezicht, afkomstig uit Midden-Egypte, uit ongeveer 2000 voor Christus. Haar functie blijkt uit de boven haar hoofd opgeheven handen. Dit soort figuren werd uitsluitend in graven aangetroffen. Uit Midden-Egypte, ca. 2000 v.Chr.

een foto van een vrouwelijke minister in zakelijke kleding. En hoe weet men zo zeker dat de erotisch geladen vrouwenbeeldjes geen mannelijke belangen dienden? 'Die vragen raken een kernpunt', zegt Hermine Pool, conservator van het Bijbels Museum. 'Welk beeld van de vrouw is emancipatoir? De oermoeder waar het feminisme zich op concentreert?' Ze verwijst naar Gerald Jurriaans-Helle, een 'degelijke archeologe'. 'Bij de opening van de tentoonstelling heeft zij nuanceringen aangebracht. Veel van die beeldjes waren volgens haar geen godinnen en zeggen helemaal niets over de positie van vrouwen. Volgens haar waren sommige beeldjes misschien wel een soort barbiepoppen.' Het neemt niet weg dat de expositie overkomt als een dichtgemetseld feministisch denkschema, kenmerkend voor de jaren zeventig van de vorige eeuw. Alsof er niets tegenover te stellen is. Pool ontkent het niet. 'We hebben de tentoonstelling overgenomen van een ander museum en die had er een doel mee.'

Pool gaat dan af op de missie van Othmar Keel, 'een gerenommeerd archeoloog en theoloog'. 'Hij wil laten zien dat er in voorbijgane tijden veel vrouwelijke godheden en vrouwelijke aspecten waren, die wel een plek hebben gekregen in het Bijbelse godsbeeld, maar dat in dat godsbeeld het mannelijke is gaan domineren.' Het Bijbels Museum heeft er geen moeite mee Othmar Keels missie te presenteren, legt ze uit. 'Niet als een dichtgemetseld verhaal, maar als een open presentatie die uitnodigt tot gesprek.' Het is volgens haar ook een kwestie van roeien met de riemen die je hebt. Het Bijbels Museum heeft niet de financiën om helemaal zelf een dergelijke expositie te ontwikkelen. Pool onderstreept dat het Zwitserse museum waar het geheel vandaan komt, een respectabel instituut is. 'Maar het is een gecompliceerd onderwerp. Je kunt je afvragen of het monotheïstische beeld van God als iemand die wij niet kunnen definiëren, niet veel beter voor vrouwen is dan de stereotiepe mannelijke en vrouwelijke godenbeelden.' ■

BEELDHOUWKUNST

Divine Surprise! Het vrouwelijke in God

TENTOONSTELLING T/M 25 AUGUSTUS VAN FEMARTMUSEUM IN BIJBELS MUSEUM, HERENGRACHT 366-368, AMSTERDAM. OPEN: DI-ZA 10-17 U, ZO 11-17 U.

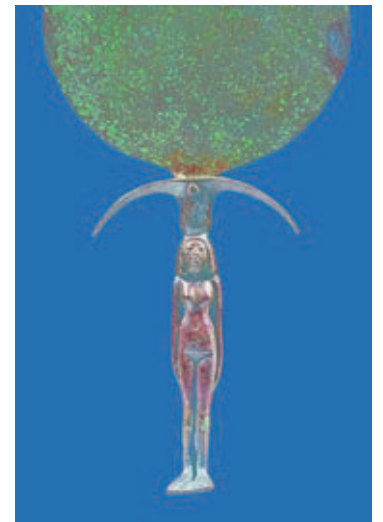
DE GELIJKNAMIGE CATALOGUS, GESCHREVEN DOOR OTHMAR KEEL (144 BLZ.) KOST € 18,85

Women for all seasons. Het beeld van de vrouw in de oudheid

DOOR GERALDA JURRIAANS-HELLE (60 BLZ. € 7,50), IS UITGEBRACHT BIJ DE GELIJKNAMIGE TENTOONSTELLING IN HET ALLARD PIERSON MUSEUM.

Het Bijbels Museum werkt voor deze tentoonstelling samen met FemArtMuseum, die gelijktijdig op andere locaties corresponderende evenementen brengt.

>> bijbelsmuseum.nl
>> femartmuseum.nl

van boven naar beneden: Een handvat van een spiegel in de vorm van een naakt meisje. Afkomstig uit Egypte, in de tijd van de 18e dynastie (ca. 1530-1292 v.Chr.)

Een scarabee met een boomgodin. Deze is afkomstig uit Palestina/Israël uit de Midden-Bronstijd (ca. 1700-1550 v.Chr.).